

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Л.О. Українська, Я.К. Голубцова

Розглянуто головні складові бюджетної політики, а саме: політику у сфері державних доходів; державних видатків; державного боргу; бюджетного регулювання та міжбюджетних відносин. Визначено основні статті видатків Державного бюджету України. Проаналізовано кількість видатків на освіту, пенсії, соціальний захист і Збройні сили.

Ключові слова: бюджетна політика, бюджет, видатки, освіта, пенсія.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Л.О. Украинская, Я.К. Голубцова

Рассмотрены главные составляющие бюджетной политики, а именно: политика в сфере государственных доходов; государственных расходов; государственного долга; бюджетного регулирования и межбюджетных отношений. Определены основные статьи расходов Государственного бюджета Украины. Проанализировано количество расходов на образование, пенсии, социальную защиту и Вооруженные силы.

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджет, расходы, образование, пенсия.

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF BUDGETARY POLICY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

L. Ukrayinska, Y. Holubtsova

The main components of budgetary policy are considered, namely: policy in the sphere of state revenues; public expenditures; public debt; budgetary regulation and interbudgetary relations. The main items of expenditures of the State budget of Ukraine are defined.

The central place in the system of the organization of budgetary policy is taken by the public expenditures as the directions and volumes of their implementation cause necessary for formation of state revenues, emergence and control system of public debt. It is a factor considered at redistribution of financial resources between budgets of different levels.

Generally, budgetary policy in the sphere of public expenditures is connected with the mobilization and use of financial resources for ensuring performance of the major state programs. Therefore, the purpose of such state budgetary policy is to ensure financing of functions.

About 2011–2013 the total amount of expenses was uniform, but in 2014–2015, they tended to growth. Priority items of expenditures of the State budget of Ukraine in recent years are law enforcement agencies and armed forces. For 2011–2015 expenses on agriculture decreased. It testifies that the quantity of expenses of the budget of the state also depends on the economic situation in the country.

Expenses on science, education, health care, culture belong to operating costs of the budget. The named branches have practically no income and the activity is carried out based on expenses of the relevant budgets. The sizes of expenses and their contents are defined by special documents – estimates.

Keywords: *budgetary policy, budget, expenses, education, pension.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Бюджет на сьогодні залишається найвагомішим фінансовим інструментом держави, який дозволяє мобілізувати та планомірно розподіляти фінансові потоки залежно від визначених стратегічних і тактичних цілей розвитку суспільства. Саме бюджетна політика відіграє головну роль у забезпеченні економічної та соціальної стабільності, адже в процесі її формування та реалізації стикаються інтереси різних суб'єктів економічних відносин і різних політичних партій, тому наукові дослідження бюджетної політики є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань суті бюджетної політики та проблемам її формування присвячено праці таких вчених, як В. Дем'янишин [1], А. Максюта [2], П. Мороз [3], Л. Тарангул [4], М. Тарасюк [5], І. Усков [6], І. Чугунов [7], С. Юрій [1] та ін. У своїх працях вони пропонують різні підходи до трактування суті бюджетної політики, розглядають її принципи та завдання, аналізують чинники, що впливають на ефективність бюджетної політики. Разом із тим, незважаючи на значні здобутки в дослідженні цієї проблематики, окремої уваги потребують особливості формування державної бюджетної політики в умовах переорієнтації суспільства на цілі сталого людського розвитку.

Мета статті – надати оцінку ефективності бюджетної політики України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна політика включає чотири головні складові: політику у сфері державних доходів; державних видатків; державного боргу; бюджетного регулювання та міжбюджетних відносин.

Однак центральне місце в системі організації бюджетної політики займають державні видатки, оскільки напрями й обсяги їх здійснення зумовлюють потребу у формуванні державних доходів, виникнення та систему управління державним боргом і є фактором, що враховується під час перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів (рис. 1).

У загальному випадку бюджетна політика у сфері державних видатків пов'язана з мобілізацією та використанням фінансових ресурсів з метою забезпечення виконання найважливіших державних програм.

Важливим критерієм ефективної бюджетної політики є рівень виконання бюджетів. У табл. 1 наведено основні узагальнюючі показники виконання Державного бюджету України в 2011–2015 рр.

Видатки держави є об'єктивно необхідними, оскільки будь-яка функція держави може бути реалізована за умови її фінансування за рахунок коштів бюджету [7]. Державні видатки є інструментом забезпечення справедливого розподілу державних благ із метою досягнення граничного рівня добробуту для кожного члена суспільства.

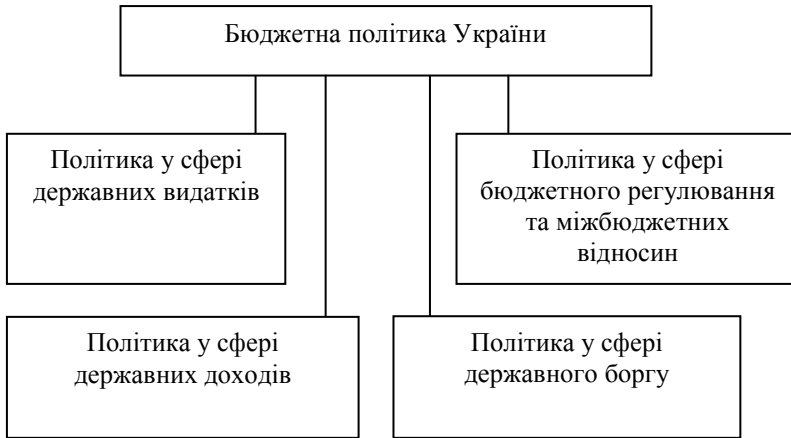

Рис. 1. Складові бюджетної політики України

Видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум.

Таблиця 1

**Структура видатків Державного бюджету України
за 2011–2015 рр. (млн грн)**

Показник	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Освіта	27233	30243	30943	28678	32588
Відсотки за запозиченнями	23134	24197	31677	47977	92673
Пенсії	58317	64494	83234	75814	80812
Соціальний захист	5223	10760	5314	4744	10112
Медицина	10224	11358	12879	10581	12433
Правоохоронні органи	32415	36470	39191	44619	54772
Збройні сили	13241	14486	14843	27363	53380
Транспорт	14735	12848	14203	14429	25795
Чинівницький апарат	16862	19814	18424	17849	20643
Інші галузі економіки	11634	11913	4147	4887	9283
Культура та спорт	3830	5488	5112	4872	7518
Комунальне господарство	324	380	97	122	493
Охорона довкілля	3008	4135	4595	2597	4244
Сільське господарство	7487	7365	7561	5759	5150
Паливно-енергетичний комплекс	10915	17270	15389	9336	3643
Усього	238584	271222	287608	299617	413539

Із 2011–2013 років загальна сума видатків була нерівномірною, але в 2014–2015 рр. вони мали тенденцію до зростання. Пріоритетними статтями видатків Державного бюджету України в останні роки є правоохоронні органи та Збройні сили. Протягом 2011–2015 років зменшувалися видатки на сільське господарство. Це є свідченням того, що кількість видатків бюджету країни також залежить від економічної ситуації в країні.

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої

цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Видатки на науку, освіту, охорону здоров'я, культуру належать до поточних видатків бюджету. Названі галузі практично не мають доходів і свою діяльність провадять на основі видатків відповідних бюджетів.

Проблема об'єктивного визначення обсягів фінансування залишається актуальною, оскільки нормативний метод фінансування освіти створює передумови для раціонального використання коштів державного бюджету та забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту [8].

Таблиця 2

Вищі навчальні заклади в Україні

Рік	Кількість ВНЗ		Кількість студентів у ВНЗ, тис.	
	I–II рівень акредитації	III–IV рівень акредитації	I–II рівень акредитації	III–IV рівень акредитації
2009/10	511	350	354,2	2245,2
2010/11	505	349	361,5	2129,8
2011/12	501	345	356,8	1954,8
2012/13	489	334	345,2	1824,9
2013/14	478	325	329	1723,7
2014/15	387	277	251,3	1438

За останні шість років зменшилася кількість студентів I–II рівня акредитації, відповідно, зменшилась кількість самих закладів. Так, за цей період кількість студентів зменшилася на 102 тис. осіб, а ВНЗ – на 124. Якщо в 2009/10 рр. на один ВНЗ I–II рівня акредитації припадало в середньому 432 студенти, то в 2013/14 рр. це число становить приблизно 403 студенти (табл. 2).

Із 2009 по 2014 рр. помітним є скорочення як кількості ВНЗ, так і кількості студентів (III–IV рівня акредитації).

У 2015 р. середній розмір місячної пенсії порівняно з 1996 роком значно збільшився, але кількість пенсіонерів в країні зменшалася на 2340,3 тис.

Що стосується видатків у сфері пенсійного забезпечення, які були запроваджені в 2014 році, то їх враховано в повному обсязі, зокрема на: перерахунок пенсій громадянам, які вийшли на пенсію до

2008 року, – 22,2 млрд грн; підвищення доплати до пенсій для членів сімей померлих інвалідів війни – 0,3 млрд грн; підвищення доплати до пенсій для учасників війни – 0,7 млн грн.

У 2011 році питома вага видатків на пенсії становить 24,4%, що на 0,6% більше, ніж у 2012 році. Із 2012–2013 році спостерігається збільшення питомої ваги видатків на пенсії. Починаючи з 2013–2015 років можна простежити зменшення видатків на пенсії на 9,4% (табл. 1).

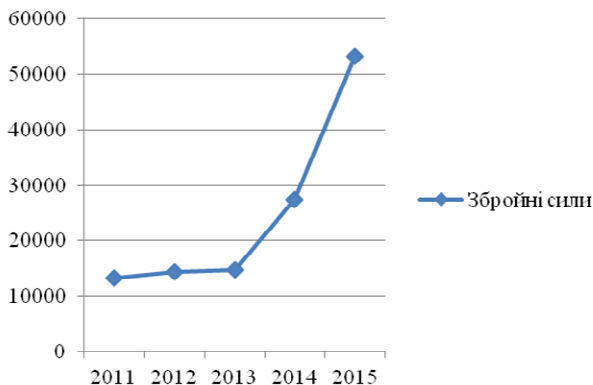

Рис. 2. Динаміка витрат на Збройні сили в Державному бюджеті України за 2011–2015 рр. (млн грн)

На сьогодні державний соціальний захист України передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини. Так, у ст. 46 Конституції України зазначається, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [9].

Однією зі складових частин соціального захисту є соціальне забезпечення – це система забезпечення непрацездатних громадян та осіб похилого віку. Воно призначене захищати права працездатних та непрацездатних у таких питаннях, як пенсійне забезпечення, надання допомоги на випадок тимчасової непрацездатності, надання допомоги матерям та сім'ям з дітьми, на випадок безробіття та інвалідам.

Протягом 2011–2015 років частка видатків на соціальний захист постійно коливалася, але найбільшою питома вага видатків на соціальний захист була у 2013 році й становить 4% (табл. 1).

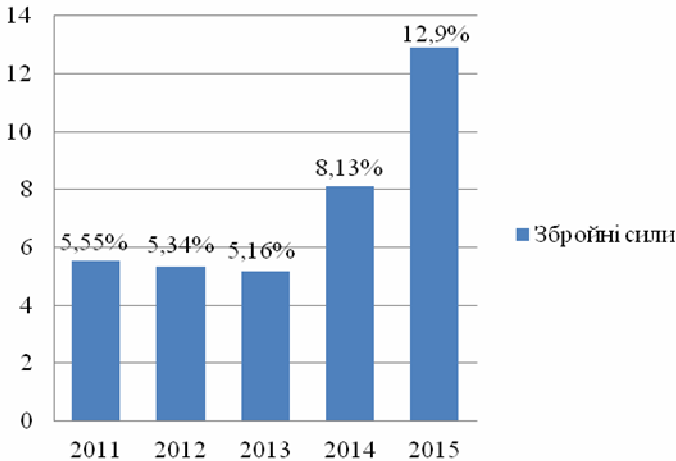

Рис. 3. Структура видатків на Збройні сили в Державному бюджеті України в 2011–2015 рр. (млн грн у відсотках)

З огляду на аналіз динаміки витрат на Збройні сили можна зробити висновок, що в 2013–2015 роки ці видатки значно збільшувалися: порівняно з 2013 роком у 2014 році вони зросли на 3%, а в 2015 році спостерігалось різке зростання видатків, вони склали 53380 млн грн, що становить 12,9%. Це пов'язано з воєнним станом країни (рис. 2, 3). На основі даних Державного бюджету України впродовж 2011–2015 років можна стверджувати, що економіка України перебуває сьогодні не в найкращому становищі.

Висновки. Надано оцінку ефективності бюджетної політики України в сучасних умовах. Проаналізовано основні статті видатків: видатків на правоохоронні органи, Збройні сили та сільське господарство, також видатки на освіту, пенсії та соціальний захист. Було виявлено, що кількість видатків залежить від економічної ситуації в країні.

Список джерел інформації / References

1. Юрий С. И. Развитие бюджетного процесса в условиях экономических перетворень : монография / С. И. Юрий ; за ред. С. И. Юрия, В. Г. Дем'янишина. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 376 с.

Yuri, S.I., Demyanyshyn, V.G. (2012), *The development of the budget process in terms of economic transformation [Rozvytok byudzhethnoho protsesu v umovakh ekonomichnykh peretvoren']*, Condor-Publishing, Kyiv, 376 p.

2. Максюта А. Бюджетна складова суспільного розвитку / А. Максюта, І. Чугунов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – К. : КНТЕУ, 2012. – № 1 (81). – С. 45–54.

Maksyuta, A., Chugunov, I. (2012), "Budget component of social development" ["Byudzhetna skladova suspil'noho rozvytku"], *Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, KNTU, Kyiv, No. 1 (81), pp. 45-54.

3. Осецький В. Л. Державні видатки в реалізації бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку України / В. Л. Осецький, П. А. Мороз // Фінанси України. – 2012. – № 12. – С. 103–111.

Osetsyky, V.L., Frost, P.A. (2012), "Public spending in the budget implementation of socio-economic development of Ukraine" ["Derzhavni vydatky v realizatsiyi byudzhetnoi stratehiiyi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny"], *Finance of Ukraine*, No. 12, pp. 103-111.

4. Тарангул Л. Л. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України : монографія / Л. Л. Тарангул ; за заг. ред. Л. Л. Тарангул. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2012. – 515 с.

Tarangul, L.L. (2012), *Budgetary support and tax incentives for the national economy of Ukraine* [Byudzhetna pidtrymka ta podatkove stymulyuvannya natsional'noyi ekonomiky Ukrayiny], Nat. Univ. DPS Ukraine, Irpin, 515 p.

5. Тарасюк М. В. Методологічні засади формування бюджетної політики / М. В. Тарасюк // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 5 (15). – С. 309–313.

Tarasiuk, M.V. (2012), "Methodological basis of forming fiscal policy" ["Metodolohichni zasady formuvannya byudzhetnoi polityky"], *Sustainable economic development*, No. 5 (15), pp. 309-313.

6. Усков І. В. Бюджетна політика в умовах трансформації системи місцевих фінансів в Україні : монографія / І. В. Усков. – Сімферополь : Аріал, 2012. – 452 с.

Uskov, I.V. (2012), *Fiscal policy in terms of transformation of local finances in Ukraine* [Byudzhetna polityka v umovakh transformatsiyi systemy mistsevykh finansiv v Ukrayini], Arial, Simferopol, 452 p.

7. Дехтяр Н. А. Особливості формування та реалізації бюджетної політики України у сфері державних видатків / Н. А. Дехтяр // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – № 38. – С. 124–133.

Dekhtyar, N.A. (2014), "Features of the formation and implementation of fiscal policy in Ukraine public expenditure" ["Osoblyvosti formuvannya ta realizatsiyi byudzhetnoi polityky Ukrayiny u sferi derzhavnykh vydatkiv"], *Problems and prospects of the banking system of Ukraine*, No. 38, pp. 124-133.

8. Ілляшенко Т. О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т. О. Ілляшенко, О. І. Радіонова // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 1. – С. 223–228.

Ilyashenko, T.O., Radionova, O.I. (2012), "Problems and prospects of financing education in Ukraine in the economic crisis" ["Problemy ta perspektyvy finansuvannya osvity i nauky v Ukrayini v umovakh ekonomichnoyi kryzyv"], *Mechanism of economic regulation*, No. 1, pp. 223-228.

9. Конституція України від 06.02.1996 р. № 30/96-ВР., із змінами, внесеними 12.06.2015 р.

The Constitution of Ukraine [Konstytutsiya Ukrayiny] of 06.02.1996 No. 30/96-VR., as amended 06.12.2015 р.

Українська Лариса Олегівна, д-р екон. наук, проф., кафедра політичної економії, Харківський національний економічний університет. Адреса: просп. Леніна, 9-А, м. Харків, Україна, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Украинская Лариса Олеговна, д-р екон. наук, проф., кафедра политической экономии, Харьковский национальный экономический университет. Адрес: просп. Ленина, 9-А, г. Харьков, Украина, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Ukrainskaya Larisa, doctor of economics sciences, professor Department of Political Economy, Kharkov National University of Economics. Address: Lenin avenue, 9-A, Kharkov, Ukraine, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Голубцова Яна Костянтинівна, магістрант, кафедра політичної економії, Харківський національний економічний університет. Адреса: просп. Леніна, 9-А, м. Харків, Україна, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Голубцова Яна Константиновна, магістрант, кафедра политической экономии, Харьковский национальный экономический университет. Адрес: проспект Ленина, 9-А, г. Харьков, Украина, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Holubtsova Yana, the second year's student of graduate magister. Department of Political Economy, Kharkov National University of Economics. Address: Lenin avenue, 9-A, Kharkov, Ukraine, 61166. E-mail: politekonomiya@ukr.net.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. М.В. Чорною, д-ром екон. наук, проф. А.С. Крутовою.

Отримано 01.04.2016. ХДУХТ, Харків.

УДК 336.58

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ БАР'ЄРІВ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

Л.О. Українська, А.В. Льон

Окреслено актуальність проблеми оптимізації рівня трансакційних витрат на сучасному етапі розвитку економіки. Проаналізовано сучасний стан трансакційних витрат та виявлено основні фактори, які обумовлюють їх високий рівень.

© Українська Л.О., Льон А.В., 2016